

ТИПИ ЗАПИТАНЬ У МЕЖАХ ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ ПОЛІТИЧНИХ НОВИН ТЕЛЕВІЗІЙНОГО КАНАЛУ BBC WORLD

У статті аналізується природа питальних речень, дається їх класифікація з точки зору інформативності в межах діалогічного дискурсу політичних новин телевізійного каналу BBC World.

У межах дискурсу політичних новин телевізійного каналу BBC World нашу увагу привернуло функціонування запитань/питальних висловлювань, котрі є однією з мовленнєвих одиниць діалогічного дискурсу і відіграють надзвичайно важливу роль у реалізації відповідних системно-дискурсивних стратегій і тактик.

Під час телевізійної трансляції політичних новин ведучий(а) вступають у живий телеконтакт з кореспондентами BBC World у різних кутках світу і ведуть діалоги про ключові новини в прямому ефірі. Такий діалог складається, в основному, із запитань/питальних висловлювань ведучого(ої) і відповідей кореспондентів. Саме запитання/питальні висловлювання і є об'єктом цього дослідження, в якому аналізується природа питальних речень взагалі, їх класифікація з точки зору їхньої інформативності, а також робиться спроба встановити зв'язок між запитаннями/питальними висловлюваннями та комунікативним наміром автора. Терміни «питальне речення» і «питальне висловлювання» слід вважати взаємозамінними. Інколи вони навіть не мають чітко виражених формальних ознак запитання (тільки інтонація і контекст).

Відправною точкою запитання служить усвідомлення людиною, що ставить його, незнання тих або інших речей, котре в комбінації з намаганням ліквідувати це незнання і спричиняє запитання. Саме епістемічний компонент «не-

знання» становить основу складової ознаки питального речення - ідеї інформаційного пошуку, оскільки відомо, що формально-запитальна структура має здатність привносити цей компонент у семантику речення незалежно від його іллокутивної спрямованості [1]. «Стан незнання» є, як вважає Д. Вундерліх, однією з найважливіших особливостей мовленнєвого акту запитання, що відрізняє запитання від спонування [2]. Кардинальне значення цієї складової запитання відзначається О. Г. Почепцовим, котрий визначає запитання як «конструкцію мовно-маркованого незнання», на відміну від конструкцій мовно-немаркованого незнання [3]. Один з основних напрямів теорії запитання, епістеміко-імперативний, розроблений Л. Оквістом і розвинутий Я. Хінтккою, трактує запитання як прохання про ліквідацію прогалин у знаннях людини, що його ставить (knowledge desideratum) [4].

Цілком очевидно, що ступінь інформованості людини, яка ставить запитання, може бути різним: від повного незнання до цілком адекватного уявлення про предмет запитання, яке вимагається лише підтвердити.

Перефразовуючи У. Бубліца, можна сказати, що, ставлячи запитання, людина повідомляє не тільки те, чого вона не знає, а також і те, що їй відомо [5]. У цьому ракурсі номінативна типологія питальних речень може базуватися на аналізі варійованого об'єкта означуваного (ситуації

інформаційного пошуку), при цьому в центр уваги потрапляє інформаційний аспект ситуації, який демонструє ступінь знання ситуації людиною, що ставить запитання [6].

Таким чином, необізнаність людини, яка запитує, становить основу питального речення і не є разом з тим лінгвістичною категорією. Коли ж перенести її в лінгвістичну площину, то ми отримуємо таку категорію, як інформативність запитання. Інформативність запитання надзвичайно важлива для структурування дискурсу. Наприклад, відомо, що менш інформативні запитання, як правило, ставляться на початку розмови, що, очевидно, пов'язано з тим, що менш інформативне запитання, яке складається з меншої кількості фонових речень, поставити легше, ніж більш інформативне [2].

При розгляді питальних речень з точки зору їхньої інформативності виділяються дві групи запитань, які мають принципові відмінності. У першому випадку запит про інформацію постає у вигляді вимоги вирішити диз'юнкцію. У другому випадку запит про інформацію направлений на отримання одиниці інформації, котра не називається в запитанні, а лише контурно позначається в ньому.

Запитання першої групи об'єднуються під загальною назвою диз'юнктивних. До них належать загальні, альтернативні й розділові запитання:

Would the US support such a move? (B. W. April 4, 2002).

It's a U-turn for President Bush, isn't it? (B. W. April 4, 2002).

Запитання другої групи У. Чейф називає запитаннями з лексичними пропусками [7]. Лексичні пропуски, котрі заповнюються питальним словом, мають місце в спеціальних запитаннях:

How do you rate the chances of this deal actually being as the one to end this conflict?

(B. W. July 22, 2002).

У літературі, присвяченій запитанням, переважають двочленні класифікації питальних речень.

Г. Г. Почепцов виділяє два основні типи запитань - загальне і спеціальне. Загальне запитання «включає в себе запит відносно реальності зв'язку між носієм ознаки (в широкому розумінні цього слова) і передуючою їй ознакою» [8]. У спеціальному запитанні інформація, що запитується, пов'язана не з предикативним планом речення, а з його лексико-семантичним змістом. При цьому альтернативні й розділові запитання розглядаються як модифікації вказаних двох типів.

В. Нугаєв виділяє два типи питальних висловлювань залежно від ставлення людини, яка запитує, до пропозиції, що повідомляється. За цим

принципом розрізняються «припущення людини, що говорить, про відповідність пропозиції, яка повідомляється, дійсності» і «незнання цією людиною семантичного змісту одного з елементів пропозиції, що повідомляється» [9].

У. Робінсон і С. Рекстро виділяють «відкриті» (open) запитання, до яких належать спеціальні запитання (Wh-questions), що пов'язані з необмеженим набором відповідей, і «закриті» (closed), що пов'язані з підтвердженням/запереченням і диз'юнкцією [10]. Схожий принцип лежить в основі виділення обмежених (restricted) і необмежених (non-restricted) запитань [11].

Л. Черчілль розмежовує «загальні» (general) запитання, котрі не пропонують як відповідь який-небудь елемент, що входить до набору можливих відповідей, і запитання з «конкретною пропозицією» (specific proposal questions), котрі пропонують правильною відповіддю елемент, що належить до набору відповідей аналогічного загального запитання [12].

В основу типології запитань за критерієм інформативності покладено поінформованість людини, що ставить запитання, про предмет запиту, що й реалізується у вигляді інформативності запитання. Різниця між диз'юнктивними запитаннями і запитаннями з лексичними пропусками, пов'язана зі значними відмінностями в епістемічному стані учасників діалогу, очевидна. У будь-якому з типів запитань, що належать до першої групи, від адресата вимагається тільки вибрати, який саме з диз'юнктивів, закладених у запитанні, є правильним, тоді як заповнення лексичного пропуску покладається повністю на адресата.

Усі чотири типи запитань можна розмістити в порядку зміни відношення знання і незнання людини, котра формулює запитання, або ж, включаючи сюди й адресата запитання, - в порядку скорочення розриву між знаннями про предмет запиту того, хто ставить запитання, і того, хто слухає.

Найменш інформативні - спеціальні запитання, які виділені в окрему групу запитань з лексичними пропусками, котрі повинні заповнюватися адресатом:

Why do you think there might be another attack? (B. W. May 25, 2002).

How much of the money promised to Afghanistan already is coming through? (B. W. April 3, 2002).

Із числа диз'юнктивних запитань найближче до спеціальних стоять альтернативні (за виключенням однополярних, що виражають «нетерпіння»). Наявність у структурі альтернативного запитання можливих варіантів відповідей дає змогу

говорити про їхню більшу інформативність у порівнянні зі спеціальними запитаннями.

Do you think this is an old problem that's getting new attention or it's actually something new within the fabric of German society? (B. W. April 3, 2002).

Далі йдуть інвертовані загальні запитання, серед яких виділимо запитання із заперечною формою, котрі мають більшу інформативність, ніж інвертовані загальні запитання зі стверджувальною формою. Значення подиву й нетерпіння, яких набувають заперечні загальні запитання, тільки збільшують їхню інформативність. Порівняйте:

(1) Are they likely to have war impact on the region? (B. W. April 3, 2002).

(2) Wouldn't it be possible for Batasuna to do what Shean Fane has done - distance itself from the IRA and actually get involved in legitimate political process? (B. W. August 26, 2002).

Неінвертоване загальне запитання в порівнянні з інвертованим має більш виражену спрямованість, оскільки фактично воно виражає припущення, яке треба лише підтвердити:

This escalation, it's the last thing America needs in the time like this? (B. W. April 4, 2002).

You are saying you've prepared the statement that India is preparing itself for a decisive victory against the enemy? (B. W. May 27, 2002).

Найбільш виражену спрямованість і, відповідно, найвищу поінформованість несуть у собі розділові запитання. Вони не стільки пропонують вибір, скільки показують, що вибір зроблено і його треба лише підтвердити:

The fact of the matter is this International Tribunal is under pressure, isn't it? (B. W. April 2, 2002).

Таким чином, градація питальних речень/висловлювань у межах дискурсу політичних новин телевізійного каналу BBC World з точки зору їхньої інформативності матиме такий вигляд: 1) спеціальне запитання; 2) альтернативне запитання; 3) інвертоване загальне стверджувальне запитання; 4) інвертоване загальне заперечне запитання; 5) неінвертоване загальне запитання; 6) розділове запитання.

У результаті аналізу 300 блоків новин BBC World за період з січня 2002 р. по січень 2003 р. статистичні підрахунки дають таке співвідношення використання запитань у діалогічному блоці новин BBC World: 1) спеціальні запитання - 38 %; 2) альтернативні запитання - 4 %; 3) інвертовані загальні стверджувальні запитання - 28 %; 4) інвертовані загальні заперечні запитання - 8 %; 5) неінвертовані загальні запитання - 18 %; 6) розділові запитання - 4 %.

1. Самсонова Н. Н. Когнитивная семантика синтаксической структуры с вопросительным словом и семантика риторического вопроса // Деятельностные аспекты языка.- М., 1988.-С. 100-107.
2. Wunderlich D. Questions about Questions II Crossing the Boundaries in Linguistics.- Dordrecht etc.: Reidel, 1981.- P. 131-158.
3. Почепцов О. Г. Семантика и прагматика вопросительного предложения: (На материале англ. яз.). Дис. ... канд. филол. наук.-К., 1979.- 172 с.
4. Hintikka J. Questions about Questions II Semantics and Philosophy, M. K. Munitz, P. K. Unger (eds).- N. Y.: New York University Press, 1974.- P. 103-159.
5. Bublitz W. Conducive Yes-No Questions in English II Linguistics: An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences- 1981.- Vol. 19.- № 9/10.- P. 851-870.

6. Так В. Г. К типологии лингвистических номинаций // Языковая номинация: Общие вопросы.- М., 1977.-С. 230-293.
7. Чейф У. Л. Значение и структура языка.- М.: Прогресс, 1975.-432 с.
8. Почепцов Г. Г. Предложение // Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка.-М.: Высш. школа, 1981.-С. 164-281.
9. Нуаев В. Г. Коммуникативные функции вопросительных предложений современного немецкого языка: Автореф. дис. ... канд. филол. наук.- М., 1981- 25 с.
10. Robinson W.P., Rackstraw S.J. A Question of Answers.-London etc.: Routledge and Kegan Paul, 1972.- Vol. I.- 180 p.
11. Hausser R. Surface Compositionality and the Semantics of Mood II Speech Act Theory and Pragmatics.- Amsterdam: Reidel, 1980.-P. 71-95.
12. Churchill. Questioning Strategies in Sociolinguistics,-Rowley, Mass: Newbury House, 1978.- 161 p.

Yu. Kucher

TYPES OF QUESTIONS IN THE DIALOGIC DISCOURSE OF THE BBC WORLD POLITICAL NEWS

The article analyses the nature of questions and gives their classification according to their information level in the dialogic discourse of the BBC World political news.